

LA «NORMALITZACIÓ» DELS COGNOMS: TORNANT-HI

«Normalització» equivalent a «uniformització»: com ho va imposar el dictador Oliveira Salazar als portuguesos. Nosaltres ja hem manifestat més d'una vegada la nostra oposició de principi a aquesta política (bé que considerada com a prova de patriotisme per gent de bona fe, mal aconsellada, o mal informada). La darrera vegada que hem tractat del tema, en el Butlletí XL, pàg. 141-142, potser no exposàrem amb prou de detall els elements del problema. Per això creiem necessari d'insistir. En primer lloc haurem de rebutjar alguns conceptes erronis, i que hem llegit en textos seriosos i tot. Un dels nostres millors i més admirats especialistes en Toponímia fonamentava així la seva posició en un dels seus reculls —per altra banda excel·lent:

Aquest autor hi explicava que havia decidit d'entrar els cognoms per la grafia que suposava la més fidel a l'origen, «tal com creiem que hom l'escriuria si Catalunya no hagués patit la colonització cultural de Castella des del Compromís de Casp ençà, i les diverses ocupacions castellanes (...). La deformació dels topònims va quedar consagrada amb l'aparició del Registre Civil, l'any 1870 (que Castella va posar en marxa amb funcionaris enviats de terres castellanes; funcionaris que no van tenir cap mirament pels nostres noms de família, alguns dels quals van deformar fins a l'exageració»...

Aquestes afirmacions són, globalment, falses. És ver que, de vegades, la influència castellana pot explicar algunes grafies («Balañà» per «Balanyà» o «Balenyà»; «Viñas» per «Vinyes»; i casos similars, més nombrosos al País Valencià); però en llur gran majoria les grafies de cognoms divergents de les originàries són el resultat normalíssim de l'evolució de la pronúncia local d'aquests cognoms. I si els notaris o rectors *catalans*, o valencians o mallorquins, grafiaven «Baiget», «Ballesté», «Cisteré», «Clivillé», «Daumau», «Estradé», «Ferré» i «Farré», «Fusté», «Gené» i «Giné», «Moliné», etc., és perquè aquests noms de família es pronunciaven així en els llocs on residien els qui els portaven, segons comarques. I si escrivien «Baget», «Ballester», «Cisterer», no era com a resultat de coneixements etimològics, sinó perquè en d'altres comarques els esmentats cognoms conservaven aquestes pronúncies. I aquests escriptors, notaris, rectors —de la terra— posseïen almenys un coneixement que manca, malauradament, a molts dels nostres erudits: no confonien un nom propi amb un nom comú o genèric; i sabien *distingir* —*quan calia*— *un sabater d'un Sabaté*.

Un altre grup, nombrós, de cognoms que ara els «especialistes» (?) volen reformar són els catalaníssims, i arcaics (i, per tant, sense absolutament cap influència sobre ells dels «funcionaris castellans»): els Bach, Guasch, Lluch, March, Poch, Roch, etc., grafiats així des dels orígens, i alguns des de fa mil anys. Podríem afegir-hi els Massip, Massana, Mayans, i alguns altres.

Resta el cas dels cognoms acabats en -ES, grafats -AS, en comarques on existeix la vocal neutra. Aquestes grafies en -AS tampoc són degudes a cap suposada pressió maligna castellana; i han precedit de molts anys la creació del Registre Civil (en la qual institució no comprenem com es pot afirmar que era envaït per funcionaris castellans...). En tot cas el -AS final serveix per a marcar procedència de comarques on es conфона la A i la E finals àtones. I un distingit membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (i excel·lent amic), el cognom del qual acaba en -AS, refusa categòricament de sotmetre's a la uniformització per raons que comprenem molt bé. I, com ell, algun altre membre de l'Institut i nombre de persones del patriotisme de les quals no es pot dubtar.

En l'article més amunt esmentat aportàvem breument les raons que pensem que fonamenten sobrerament la nostra posició contrària a la uniformització (sense comptar un argument potser no vàlid i potser extemporani: que no som gaire partidaris de les «uniformitzacions», que ens recorden massa els col·lectius tant segurament satiritzats per George Orwell). Ens basàvem en les consideracions següents, solidíssimes:

1) El conjunt (en sentit matemàtic) dels noms propis és diferent del conjunt dels noms comuns o genèrics. Aquesta realitat és evident: les unitats de l'un posseeixen característiques específiques que les oposen a les de l'altre. Per exemple la següent:

2) Els noms propis són designatius. No són realment significatius (no tenen realment contingut semàntic). Aclarim aquesta afirmació en el nº 3.

3) Els cognoms actuals provenen d'antics renoms, generalment; i aquests, sí, eren significatius («transparentes», segons la terminologia de Nyrop: o sia que darrera el mot apareixia clarament el significat. «Sabater» designava el qui feia o venia sabates; «Mestre», el qui tenia classe i deixebles; etc.). Tanmateix, amb el temps, transformats en cognoms, aquests antics renoms han perdut «transparència», han esdevingut «opacs». «Fuster», renom, posseïa el contingut semàntic dividit en els semes següents: ésser vivent / persona / de sexe masculí / amb ofici / que treballa la fusta /... «Fuster» cognom, no conserva cap relació amb aquest significat: designa simplement (amb l'ajuda d'un prenom) una persona situada en coordenades d'espai i de temps —de la mateixa manera com ho podria fer una etiqueta, o un logotip, o un número d'identitat. Els «Fuster» o «Fusté» actuals no serveixen cap relació (salvant raríssimes excepcions) amb l'ofici i el treball de la fusta; i, per tant, podem escollir la grafia del cognom més funcional: primer que tot la que correspon a la pronúncia.

4) La transformació d'una grafia pot provocar també la transformació de la pronúncia. A un «Fusté» gironí o barceloní que canviï la grafia del seu cognom en «Fuster», li poden pronunciar normalment aquesta nova forma amb R final.

5) Segons llei fonamental d'informació i comunicació: com més varietat, més comunicació. En un grup de 100 individus amb 20 persones de cognom grafat «Ferrer», hi haurà molta menys informació i facilitat de comunicació que en un altre col·lectiu de 100 habitants amb 5 «Ferrer», 5 «Ferré», 5 «Farré», i 5 «Farrer». Indiscutible.

6) No sempre sabem (i molt sovint NO sabem) quin és l'origen dels cognoms. L'Ajuntament de Barcelona i els seus consellers lingüístics van reliscar greument quan creieren que «Buxeres» venia de «Boix» (procedia d'un cognom francès «Bussières»). Si un «Escarré» vol «autonormalitzar-se», ¿com ho farà?: «D'Es Carrer» o «Esquerrer»? Un «Carod-Rovira» serà «Querot»? Un «Eures» es posarà inicial com si el nom davallés del llatí, quan al Berguedà existeix un Mas Eures i documents medievals demostren que el mot era primitivament antropònim germànic? Un dels nostres autors ha «normalitzat» uns «Maré» grafiant-ho «Marer»; i pensem que era cognom d'immigrants francesos del XVI,

«Marais» pronunciat «Marè». Les famílies «Rey» són nombroses a tota la Vall del Roine, de Lió a Marsella: llurs descendents a Catalunya, ¿perquè haurien d'admetre la forma «Rei»? Com tampoc admetran transformació de llur cognom en «Moïssset» els «Moysset» d'Hostalric, arribats de França al principi del nostre segle.

7) Aplicant la norma fins a l'extrem, ¿hem de fer retornar tots els «Munner», «Monné», a «Moliner»? ¿I tots els «Coromines» o «Colomines», o «Conamines», a «Condemines»? I perquè en Joan Triadú no «s'autonormalitza» i no es fa grafiar el cognom «Triador», com ho diuen en català occidental?

8) El nom és propietat de qui el porta. I pot ser símbol sentimental familiar. («És el cognom tal com l'escrivia i signava el meu pare, el meu avi»). No pertany, ni als «senadors lingüístics», ni a les autoritats governatives.

9) Les varietats gràfiques dels cognoms reflecteixen la riquesa dialectal, i poden aportar indicacions sobre procedència i història dels llinatges. El nostre Butlletí ha publicat un treball del nostre consoci el professor de la Universitat de Perpinyà, Jordi J. Costa, (mateix nº XL) sobre les diferents grafies de «Teixidor», «Tixedor», etc.— «Triadú» demostra origen rossellonès o de l'Alta Garrotxa.

10. En països molt exigents quant a correcció lingüística —com França, Alemanya, Gran Bretanya— hom admet que *els noms propis no se sotmeten a les regles gràfiques dels noms comuns*. N'hem donat, en articles anteriors, molts exemples. Només en repetirem un: l'existència al centre de París de l'església i el carrer de «Saint-Roch»; i es pronuncien «roc» i no «rox» com el nom genèric «roche»...